

DILEME TEORETICE PRIVIND RELAȚIA DINTRE STILURI DE ATAȘAMENT ȘI ASUMAREA COMPORTAMENTELOR RISCANTE

Ștefan POPOV,

Universitatea de Stat din Moldova

Teoria atașamentului oferă un cadru puternic pentru înțelegerea diferențelor individuale care afectează relațiile interpersonale, dar și o serie de rezultate legate de comportamentele riscante în diverse domenii de viață. Cercetările existente la ora actuală privind relația dintre stiluri de atașamente și asumarea riscurilor sunt contradictorii și creează unele confuzii. Pe de o parte, există cercetări și credința obișnuită precum că indivizii cu atașament securizant privesc lumea ca un loc sigur, de unde ne așteptăm că aceste persoane să fie mai capabile să exploreze lumea și să-și asume riscuri, iar pe de altă parte, există o serie de cercetări care evidențiază faptul că persoanele cu atașamente nesigure sunt cele care își asumă mai multe comportamente riscante. Prezentul articol își propune să aducă mai multă claritate conceptuală în înțelegerea și interpretarea rezultatelor contradictorii cu privire la capacitatea indivizilor de a-și asuma riscuri în funcție de stilul de atașament.

Cuvinte-cheie: teoria atașamentului, teoria sensibilității la risc, teoria istoriei vieții, asumarea riscului, explorare, insecuritatea interpersonală, imprevizibilitate.

THEORETICAL DILEMMAS REGARDING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES AND RISK-TAKING BEHAVIOUR

Attachment theory provides a powerful framework for understanding individual differences that affect interpersonal relationships, as well as a range of outcomes related to risky behaviors in various life domains. Existing research on the relationship between attachment styles and risk-taking is contradictory and confusing. On the one hand, there is research and the common belief that individuals with secure attachments view the world as a safe place, hence we expect these individuals to be more able to explore the world and take risks, and on the other hand, there is a body of research that highlights that individuals with insecure attachments are more likely to take on risky behaviours. The present article aims to bring more conceptual clarity in understanding and interpreting the conflicting findings about individuals' ability to take risks based on attachment style.

Keywords: attachment theory, risk sensitivity theory, life history theory, risk taking, exploration, interpersonal insecurity, unpredictability.

Introducere

Au fost aduse dovezi conform cărora sugarii folosesc deja raționamentul probabilistic atunci când integrează cunoștințele existente cu date noi pentru a testa ipotezele despre lume [19]. Aceste raționamente probabilistice sunt încorporate în modele interne de lucru [3]. Modele interne de lucru, un concept propus de Bowlby, se referă la un sistem organizat de comportamente și convingeri care are un rezultat previzibil și servește o funcție biologică identificabilă. O mare parte din cercetările asupra acestor modele se bazează pe ideea că, începând din primul an de viață, indivizii sănătoși din punct de vedere mintal dezvoltă un „script de bază sigur” care oferă un prototip cauzal-temporal al modalităților în care evenimentele legate de atașament se desfășoară la fel, de exemplu, „Când sunt rănit, mă duc la mama mea și primesc îngrijire”. Aceste modele interne de lucru îi ajută pe indivizi să prezică și să înțeleagă mediul lor, să se angajeze în comportamente care promovează supraviețuirea, cum ar fi menținerea proximității sociale și să stabilească un sentiment psihologic de securitate. Modelele interne de lucru servesc ca mediator al stilurilor de atașament: atașament securizant și atașamente nesigure (anxios, evitant și dezorganizat) [15].

În contextul relației dintre stilul de atașament și comportament explorator, trebuie să avem în vedere că termenul de explorator implică și asumarea comportamentelor riscante [8], s-a afirmat că indivizii cu atașament sigur sunt mai exploratori, decât indivizii cu atașamente nesigure. Atunci când există o bază sigură, adică îngrijitorul este aproape și disponibil, copilul se simte liber să-și exploreze împrejurimile.

Cu toate acestea, atunci când sistemul de atașament este activat la un nivel înalt (de exemplu, când copilul se simte amenințat), sistemul explorator al copilului este atenuat, își asumă mai puține riscuri să exploreze mediul. Atașamentul sigur reprezintă un „echilibru adecvat” și o tranziție lină între atașament și comportamentele exploratorii, astfel încât sugarii atașați în siguranță demonstrează în mod fiabil o explorare sporită atunci când sunt în prezența figurii atașamentului, atunci când figura atașamentului este absentă, stresul perturbă explorarea. Explorarea obiectelor este astfel înțeleasă ca un comportament care reflectă securitatea atașamentului [11].

Pe de altă parte, există studii care afirmă că persoanele cu atașamente nesigure sunt mai capabile să-și asume riscuri în diverse domenii de viață, ceea ce presupune, de asemenea, un comportament explorator. În cercetarea realizată de către Yuanyuan Jamie Li et al. s-a arătat că indivizii cu atașament nesigur sunt mai predispuși să își asume riscuri în diverse domenii cum ar fi: sănătate, etică, recreațional și relații sociale. Același studiu arată că indivizii nesiguri sunt mai predispuși să își asume riscuri în consumul de produse noi experiențiale [12]. Un studiu similar realizat de către Jingyi Lu et al. [13] a concluzionat același lucru: persoanele cu atașamente nesigure își asumă mai multe riscuri în diverse domenii de viață, decât cele cu atașamente sigure. O altă cercetare realizată în rândul adolescenților, în care a fost evaluată asumarea riscului legat de poziția socială, trafic și folosirea substanțelor, arată că indivizii care au model de sine pozitiv (securizant și evitant) au demonstrat comportament de asumare a riscului mai mic decât persoanele care au model de sine negativ (anxios și dezorganizat) [14].

Aceste cercetări par a fi contradictorii și pot genera confuzii privind relația dintre stilurile de atașament și asumarea riscurilor. În cele ce urmează, vom încerca să aducem mai multă claritate privind aceste aparente contradicții.

Analiza literaturii științifice

Comportament riscant și explorarea. Una dintre sursele generatoare de rezultate contradictorii ale cercetărilor este însăși ambiguitatea și generalitatea conceptului de comportament riscant. Analizând literatura de specialitate, vom identifica totuși un consens al definițiilor privind înțelegerea riscului. Riscul este definit de variația rezultatului, astfel încât o opțiune cu variația mare este mai riscantă decât o opțiune cu variație scăzută [13], [18], [6]. Când oamenii spun că trebuie să ia o decizie care implică riscuri, ei spun adesea că decizia implică posibilitatea unei consecințe negative [16]. Atunci când rezultatele acțiunilor potențiale sunt sigure, nu există loc pentru risc, în timp ce „orice concepție a riscului cere să existe incertitudinea cu privire la rezultatele acțiunilor viitoare”. Asumarea riscurilor este definită ca un comportament care pune în pericol bunăstarea sau supraviețuirea [17]. Ceea ce este comun tuturor acestor definiții este că riscul implică imprevizibilitate, variația mare a potențialelor rezultate și posibile daune personale. Or, aceleași concepte sunt valabile și atunci când vorbim despre explorare. Center for the Developing Adolescent din cadrul UCLA afirmă următoarele: „A fi capabil și dispus să ne asumăm riscuri și să încercăm lucruri noi este o parte a tendinței noastre naturale de a explora lumea în timpul adolescenței. Este un aspect fundamental al învățării care ne ajută să ne extindem abilitățile, să descoperim cine suntem și, în cele din urmă, să părăsim familiaritatea de acasă. Disponibilitatea de a aborda noul și necunoscutul în timpul adolescenței este o calitate importantă care ne ajută să ne adaptăm la lume și să ne pregătim pentru maturitate. Adulții trebuie să susțină politici și programe care oferă oportunități de explorare sănătoasă și de asumare pozitivă a riscurilor pentru toți adolescenții” [5]. Aspectul la care atragem atenția în această descriere este faptul că se menționează „risc pozitiv”, deși, în mod normal, în psihologie, comportamentul riscant este de obicei considerat irațional, patologic și împotriva interesului superior al unui individ din cauza potențialelor rezultate negative asupra sănătății sau a relațiilor sociale (de exemplu, accidente, boli cu transmitere sexuală, stigmatizare socială) [18].

Este adevărat că în literatura actuală există o diferențiere a comportamentului de asumare a riscurilor: asumare de riscuri normative, pozitive- activitate exploratorie sănătoasă și nenormative - comportamente de asumare a riscurilor periculoase. Cu toate acestea, majoritatea cercetărilor s-au concentrat pe studierea riscurilor negative, iar din punct de vedere conceptual se utilizează cel mai frecvent doar conceptul de risc, fără ca acesta să fie clarificat dacă acesta este unul pozitiv sau negativ, ca și cum s-ar înțelege de la sine că

ar fi vorba de riscuri negative, deși autorii pot utiliza același termen de risc atunci când se referă și la riscuri pozitive, fără a specifica acest lucru, în consecință, acest lucru poate genera confuzii și neclarități.

O altă sursă de ambiguitate poate fi și înțelegerea eronată a conceptului de risc pozitiv, prin care se poate înțelege că rezultatele ar fi pozitive, ceea ce nu înseamnă acest lucru. Așa cum am menționat anterior, orice asumare de riscuri poate avea consecințe pozitive și negative și cu cât variația este mai mare, cu atât riscul este mai mare. Prin urmare, asumarea pozitivă a riscurilor nu este un comportament cu rezultate pozitive, ci un comportament riscant dezirabil, adică faptul că persoana își asumă aceste riscuri conștient sau le acceptă pentru că există o recompensă sau satisfacție percepută asociată cu acel comportament [7].

Recent, Duell și Steinberg [4] au oferit o explicație care clarifică caracteristicile asumării riscurilor pozitive și negative. În cazul riscurilor pozitive, individul poate câștiga ceva cu costuri potențiale ușoare ca severitate (nu există nicio amenințare pentru sănătate sau siguranță) și este acceptabil din punct de vedere social. În schimb, asumarea riscurilor negative este considerată periculoasă (cu rezultate negative severe) sau ilegală. S-a constatat că căutarea senzațiilor tari și sensibilitatea la recompensă sunt predictorii pentru ambele tipuri de riscuri [9]. În schimb, s-a identificat un factor care este asociat puternic cu asumarea de riscuri negative și anume o sensibilitate scăzută la pedeapsă [10].

O cercetare importantă în acest sens a fost realizată de către Joanna Fryt și Monika Szczygiel [7], care au constatat că oamenii care își asumă riscuri pozitive caută recompense în lumea socială, într-un mod acceptat social. Pe de altă parte, asumarea riscurilor negative, determinată de o sensibilitate scăzută la pedeapsă, este ales de oameni care caută recompense în afara normelor sociale existente și nu sunt descurajați de rezultate negative severe. Rezultatele acestei cercetări poate oferi o explicație satisfăcătoare a faptului că persoanele cu atașament securizant, care au un model pozitiv despre lume și relații sociale, aleg acele genuri de riscuri care sunt acceptate social și recompensa este de natură socială, în timp ce, persoanele cu atașamente nesigur, care au un model negativ despre relații sociale, nu se bazează prea mult în validare și recompensă socială, dar în afara normelor sociale, acele acțiuni cu recompensă imediată, dar cu pericol pentru propria sănătate (abuz de substanțe, sex neprotejat, condus imprudent etc.).

În lumina acestor concretizări, putem afirma că cercetările care analizează relația dintre stiluri de atașament, explorare și asumarea riscurilor arată faptul că indivizii cu stil de atașament securizant sunt mai exploratori, altfel zis, își asumă mai multe riscuri pozitive, iar indivizii cu stil de atașamente nesecurizante își asumă mai multe riscuri negative.

Cu toate acestea, consider că dihotomia dintre riscuri pozitive și negative este una parțial părtinitoare și stabilită de normativele sociale, căci asumarea unui comportament riscant nu poate fi în sine pozitiv sau negativ, întrucât, reieșind din definițiile anterioare, un risc presupune o decizie ce implică o variație largă de rezultate posibile, atât pozitive, cât și negative, dăunătoare sau pierderi și nu specifică natura sau amploarea daunelor. Nu putem stabili cu certitudine dacă anumite stiluri de atașament influențează capacitatea în sine de asumare a riscurilor, cu toate acestea, diferențele în asumarea riscurilor în funcție de stilul de atașament care apar în numeroase cercetări nu pot fi negate. De fapt, am putea afirma că diferența esențială în asumarea riscurilor în funcție de stilurile de atașament nu este mai mică sau mai mare la unii sau la alții, dar diferența este oferită de domeniul din care individul se așteaptă la o recompensă, în cazul persoanelor cu atașament securizant și așteaptă mai curând la recompense sociale, ceea ce îi determină să își asume riscuri acceptate social, iar persoanele cu atașamente nesigure se orientează către ceea ce le poate oferi imediat o recompensă, indiferent de normele sociale, determinând să fie mai impulsivi sau reactivi. În acest sens, consider că există alți doi factori fundamentali care fac diferența în asumarea de riscuri pozitive (atașament securizant) și negative (atașamente nesigure), dar nu și capacitatea în sine de asumare a riscului. Acești doi factori ar fi insecuritatea interpersonală și imprevizibilitatea viitorului.

Insecuritatea interpersonală și asumarea riscului. Așa cum am menționat anterior, de regulă, în psihologie, comportamentul riscant este mai curând asociat cu un comportament irațional, distructiv sau patologic, cu toate acestea, în anumite condiții, totuși, poate fi avantajos ca un individ să se angajeze într-un comportament riscant. Teoria sensibilității la risc prezice că animalele trec de la aversiune la risc la predispoziție la risc în situații de mare nevoie, adică o diferență între starea prezentă a unui individ și starea dorită. Acest model de comportament este cunoscut sub numele de regula bugetului energetic, numit după modelele de decizie

observate la animale ca răspuns la circumstanțele legate de hrană [18]. Să presupunem că o pasăre are nevoie să dobândească 1000 de calorii înaintea nopții pentru a putea supraviețui până în ziua următoare, spre seară reușește să acumuleze 800 de calorii și ar mai avea nevoie de încă 200 de calorii. În aceste condiții putem oferi păsării două plăcuțe alimentare, ambele oferă aceeași remunerare medie de 120 de calorii, doar că în prima plăcuță variația este mică și este mai sigură de la 110-130 de calorii, iar în a doua plăcuță o variație mai mare, de la 40 la 200 calorii, ceea ce înseamnă și un risc mai mare. Dacă pasărea ar alege prima plăcuță care oferă un rezultat mai sigur, ea nu v-a ajunge să-și atingă necesitatea de 1000 de calorii și este supusă morții în mod garantat, însă alegând a doua plăcuță, care este mai riscantă, ea totuși are șanse să obțină 200 calorii și să spera la supraviețuire. Dacă pasărea ar fi acumulat în cursul zilei 900 calorii, atunci ea ar fi ales opțiunea sigură, adică prima plăcuță cu mâncare. Acest model a fost observat inițial la animale, dar s-a constatat că același lucru se manifestă și la oameni. În mod normal, niciun individ nu ar prefera riscul, indiferent de stilul de atașament.

S-a constatat că efectul insecurității interpersonale determină un buget redus de energie și resurse, ceea ce determină un comportament mai riscant. Insecuritatea interpersonală este definită ca măsura în care oamenii se îngrijorează de respingerea interpersonală, o legătură nesigură cu ceilalți, de a nu fi iubit sau protejat, sau de a fi rănit. Afilieră cu ceilalți este o nevoie de bază, atât în evoluția umană, cât și în societatea modernă. O relație apropiată și de sprijin cu ceilalți permite oamenilor să obțină hrană și adăpost, cu alte cuvinte, supraviețuirea și reproducerea. Sentimentul de insecuritate interpersonală cu membrii grupului este perceput ca o pierdere uriașă. Oamenii se confruntă cu posibilitatea eșecului de a obține resurse esențiale (de exemplu, alimente și bani) pentru a realiza obiectivele lor de viață din cauza lipsei de colaborare cu ceilalți. În asemenea circumstanțe, nevoile de resurse pentru supraviețuire cresc, iar teoria sensibilității la risc presupune că asumarea riscurilor este un produs al nevoilor de supraviețuire. De exemplu, oamenii care aveau mare nevoie de bani au preferat o opțiune riscantă (care avea potențialul de a îndeplini nevoia lor) în locul unei opțiuni mai sigure, dar cu un câștig financiar mai mic în raport cu nevoile lor, iar acest lucru este valabil pentru toate domeniile vieții. Experimentarea insecurității interpersonale evocă o mare nevoie de a obține mai multe resurse pentru a asigura succesul în sarcinile de supraviețuire și reproducere, determinând astfel o tendință mai puternică pentru asumarea riscurilor [18]. În aceste condiții, este de așteptat că persoanele cu atașamente nesigure să simtă un sentiment de insecuritate interpersonală și să-și asume mai multe riscuri. Cu toate acestea, tabloul nu este unul complet, întrucât nu știm prea multe despre valența acestor riscuri, fiind unele negative sau pozitive în concepția descrisă anterior și încă nu răspunde complet la întrebarea de ce persoanele cu atașamente nesigure ajung să își asume mai multe riscuri negative, iar acest lucru poate fi clarificat prin cel de-al doilea factor- imprevizibilitatea.

Imprevizibilitatea și asumarea riscului. Imprevizibilitatea a fost adesea trecută cu vederea în contextul înțelegerii comportamentelor riscante. Imprevizibilitatea este o schemă cognitivă care percepe lumea ca fiind una imprevizibilă, instabilă și haotică. Această schemă cognitivă se dezvoltă în copilăria timpurie în cadrul unui mediu instabil și educație inconsecventă. Previzibilitatea poate fi interpretată ca o sursă de „control mental”, în care oamenii cred că anumite rezultate se datorează anumitor comportamente. A avea un anumit control (chiar și control perceput) asupra mediului nostru are avantaje mentale și fizice majore. Abilitatea de a percepe lumea ca previzibilă este înrădăcinată în experiențe și percepții în timpul copilăriei. Teoria atașamentului Bowlby [2] sugerează că consecvența în răspunsurile îngrijitorului la un copil este crucială nu doar pentru că modelează dobândirea anumitor comportamente, ci pentru că aceasta permite copilului să dezvolte un motiv care stă la baza tuturor învățării viitoare. Principala caracteristică a acestui motiv este credința copilului că acțiunile sale afectează mediul său. Atașamentele nesigure sunt o sursă de imprevizibilitate, întrucât acțiunile părinților au fost adesea inconsecvente, instabile, dezorganizate sau haotice, ceea ce determină copilului dezvoltarea unei convingeri că lumea este instabilă și imprevizibilă, iar a gândi strategic pe termen lung nu este o opțiune bună. A gândi și a acționa în termeni de „aici și acum” pare a fi mai rațional pentru persoanele cu schemă a imprevizibilității, deci se concentrează pe costurile și beneficiile prezente. Viitorul este mai puțin important și mai puțin proeminent pentru indivizii cu o schemă de imprevizibilitate, deci importanța costurilor și beneficiilor viitoare scade, în timp ce importanța costurilor imediate, beneficiile cresc. Prin urmare, persoanele cu credințe cronice de imprevizibilitate ar trebui să aibă mai multe șanse să se implice în comportamente riscante care implică beneficii curente în ciuda costurilor viitoare [17].

În cadrul teoriei istoriei vieții (life history theory) a fost dezvoltat un model ce explică relația dintre stiluri de atașament și percepția riscurilor în contextul dezvoltării strategice de adaptare a copiilor la mediul de viață [12]. Cercetările au arătat că copiii care cresc în medii familiale instabile (stiluri de atașamente nesigure) dezvoltă strategii de adaptare orientate pe termen scurt, subestimează riscurile și își asumă mai multe comportamente riscante, cum ar fi relații sexuale neprotejate, condus imprudent, mâncare nesănătoasă etc. Deși aceste comportamente riscante suportă costuri ridicate, inclusiv răni fizice, tulburări fizice și emoționale și speranță de viață scurtă, ele ar putea fi răspunsuri adaptative în sensul creșterii șanselor de împerechere. Indivizii crescuți în medii care variază în mod imprevizibil, cum ar fi răspunsurile inconsecvente din partea părinților, nu sunt capabili să prezică maturizarea viitoare în mod fiabil reieșind din situația lor. Cu alte cuvinte, ei nu sunt capabili să obțină o înțelegere clară a relațiilor cauză-efect și le este dificil să se gândească la potențialele consecințe negative pentru comportamentele lor [17]. Prin urmare, nu este înțelept ca aceștia să investească într-un sens pe termen lung sau să dezvolte strategii de istorie lentă a vieții [1].

În acest context, înțelegem că persoanele cu atașamente nesigure, datorită schemelor cognitive de imprevizibilitate, sunt mai predispuse să-și asume riscuri din contul incapacității de a prevedea consecințe negative pe termen lung, ele fiind focusate pe ceea ce le poate oferi beneficii sau plăceri aici și acum. Mai mult ca atât, nefiind capabili să perceapă viitorul pe termen lung, nu sunt în stare să perceapă potențialele daune, ceea ce îi determină să perceapă că alegerile prezente sunt sigure, unii autori chiar au sugerat că sentimentul subiectiv al acestor persoane este că lumea pare mai sigură, din motivul ignorării viitorului [12].

Concluzii

În urma celor analizate, putem afirma faptul că nu există o relație directă dintre stiluri de atașament și capacitatea de asumare a riscurilor. Atât indivizii cu atașamente sigure, cât și indivizii cu atașamente nesigure sunt capabili să-și asume riscuri. Mai mult ca atât, există predictorii comuni pentru riscuri pozitive și negative, cum ar fi căutarea senzațiilor tari și sensibilitatea la recompensă, doar că în cazul persoanelor cu atașamente securizante, riscurile alese sunt acceptate social și sunt orientate pe termen lung. Aceste riscuri pozitive sunt numite comportamente de explorare. Datorită faptului că acești indivizi au mai multă siguranță interpersonală, ceea ce presupune acces la resurse pentru supraviețuire, dar și previzibilitate, credința că comportamentele lor pot influența viitorul, sunt mai capabili să evite acele riscuri cu potenția distructiv pe termen lung.

În cazul persoanelor cu atașamente nesigure, din sentimentul subiectiv al insecurității interpersonale și al unei convingeri că lumea este imprevizibilă, o imagine negativă despre oameni și societate, pare a fi mult mai rezonabil să-și asume mai multe riscuri pentru a obține beneficii imediate. Aceste persoane par să neglijeze normele sociale, să diminueze valoarea viitorului, respectiv, sunt mai puțin sensibile la pedepse și consecințe severe, ceea ce le permit să-și asume riscuri negative. Dar a spune că aceste persoane sunt mai riscante nu este întru totul corect, întrucât, din experiența și sentimentul subiectiv ale acestor persoane, din cauza ignoranței viitorului și al sensibilității scăzute la pedeapsă, s-ar putea să simtă deciziile asumate ca fiind sigure, datorită focusării pe „aici și acum”, într-un anumit sens, nu pot percepe pericolele sau pur și simplu le ignoră, sunt inconștiente și în asemenea condiții.

În concluzie, nu putem afirma că un stil de atașament este mai capabil sau nu să-și asume riscuri, dar mai curând în ce domenii aleg să-și asume riscuri și sursa recompensei la care se așteaptă, validare socială sau euforia substanțelor.

Referințe:

1. BELSKY, J., SCHLOMER, GL., ELLIS, BJ. *Beyond cumulative risk: distinguishing harshness and unpredictability as determinants of parenting and early life history strategy*. In: *Dev Psychol*, 2012 May, 48(3): 662-73. DOI: 10.1037/a0024454
2. BOWLBY, J. *Attachment and loss*, volume 1, attachment. New York: Basic Books, 1969.
3. CASSIDY, J., JONES, JD., SHAVER, PR. *Contributions of attachment theory and research: a framework for future research, translation, and policy*. In: *Dev Psychopathol*, 2013, Nov 25(4 Pt 2):1415-34. DOI: 10.1017/S0954579413000692

4. DUELL, N., STEINBERG, L. *Positive risk taking in adolescence*. In: *Child Development Perspectives*, 2019, 13(1), 48–52. DOI:10.1111/cdep.12310
5. *Exploration & Risk Taking*. Disponibil: <https://developingadolescent.semel.ucla.edu/core-science-of-adolescence/exploration-risk-taking> [Accesat la 30.10.2023].
6. FIGNER, B., WEBER, E. U. *Who takes risk, when and why? Determinants of risk-taking*. In: *Current Directions on Psychological Science*, 2011, 20 (4), 211–216. DOI: 10.1177/0963721411415790
7. FRYT, J., SZCZYGIEL, M. *Predictors of Positive and Negative Risk-Taking in Adolescents and Young Adults: Similarities and Differences*. In: *Eur J Psychol*, 2021 Feb 26, 17(1):17-30. DOI: 10.5964/ejop.2169
8. GIACCONE, S.C., MAGNUSSON, M. *Unveiling the role of risk-taking in innovation: antecedents and effects*. In: *R&D Management*. 2022, volume 52, p. 93-107. DOI: 10.1111/radm.12477
9. HANSEN, E. B., BREIVIK, G. *Sensation seeking as a predictor of positive and negative risk behaviour among adolescents*. In: *Personality and Individual Differences*, 2001, volume 30, Issue 4, 2001, p. 627-640. DOI: 10.1016/S0191-8869(00)00061-1
10. KAHN, R. E., CHIU, P. H., DEATER-DECKARD, K., HOCHGRAF, A. K., KING-CASAS, B., KIM-SPOON, J. *The interaction between punishment sensitivity and effortful control for emerging adults' substance use behaviors*. In: *Substance Use and Misuse*, 2018, volume 53(8), p. 1299–1310. DOI: 10.1080/10826084.2017.1407790
11. LAUREN, G., MALACHOWSKI, N. *Chapter Two - Infants exploring objects: A cascades perspective*. In: *Advances in Child Development and Behavior*, 2023, volume 64, p. 39-68. DOI: 10.1016/bs.acdb.2022.11.001
12. LI, YJ., LU, S., LAN, J., JIANG, F. *Feel Safe to Take More Risks? Insecure Attachment Increases Consumer Risk-Taking Behavior*. In: *Front. Psychol., Sec. Evolutionary Psychology*, 2019, volume 10. DOI: 10.3389/fpsyg.2019.00874
13. LU, J., ZHANG, Y., LIU, J. *Interpersonal Insecurity and Risk-Taking Propensity Across Domains and Around the Globe*. In: *Evolutionary psychology: an international journal of evolutionary approaches to psychology and behavior*, 2018, volume 16(3). DOI: 10.1177/1474704918795520
14. MORSUNBUL, U. *Attachment and Risk Taking: Are They Interrelated?* Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/303334549_Attachment_and_Risk_Taking_Are_They_Interrelated. [Accesat la 30.10.2023].
15. PIETROMONACO, P. R., BARRETT, L. F. *The Internal Working Models Concept: What do we Really know about the Self in Relation to Others?* In: *Review of General Psychology*, 2000, volume 4(2), p. 155-175. DOI: 10.1037/1089-2680.4.2.155.
16. *National Research Council (US) Committee on Risk and Decision Making. Risk and Decision Making: Perspectives and Research*. Washington (DC): National Academies Press (US), 1982. *PERSPECTIVES ON RISK AND DECISION MAKING?* Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK218911/> [Accesat la 30.10.2023].
17. ROSS, L. T., HILL, E. M. *Childhood unpredictability, schemas for unpredictability, and risk taking*. In: *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 2002, volume 30(5), p. 453–473. DOI: 10.2224/sbp.2002.30.5.453
18. SANDEEP, M., MARTIN, L. L. *You can't always get what you want: The motivational effect of need on risk-sensitive decision-making*. In: *Journal of Experimental Social Psychology*, 2010, volume 46, issue 4, p. 605-611. DOI: 10.1016/j.jesp.2009.12.009
19. XU, F., KUSHNIR, T. *Infants are rational constructivist learners*. In: *Current Directions in Psychological Science*, volume 22(1), p. 28-32. DOI: 10.1177/0963721412469396

Date despre autor:

Ștefan POPOV, doctorand, Școala doctorală Științe sociale, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: psiholog@stefanpopov.md

ORCID: 0000-0001-9559-8591

Prezentat la 21.11.2023